

**OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA MODALITĂȚILE DE
DELIMITARE A INVENTARULUI DE CUVINTE
DE ORIGINE LATINĂ
DIN LEXICUL ISTROROMÂNEI**

de

Gabriel BĂRDĂȘAN

În general, la nivelul vocabularului, fizionomia și individualitatea unui idiom se reflectă prin stratul lexical de bază, care se delimitează în funcție de vechimea, răspândirea și frecvența elementelor ce îl compun, acestea fiind caracterizate prin semantism bogat, putere derivativă și capacitatea de a intra în componența unor unități frazeologice.

Pentru limba română și, implicit, pentru dialectele sale istorice (dacoromân, aromân, meglenoromân și istroromân), dar și pentru celelalte limbi romanice, stratul lexical de bază îl constituie fondul latin (reflectat, de altfel, și în celelalte compartimente ale limbii), deoarece toate idiomurile romanice sunt continuatoare ale limbii latine, fapt subliniat și de Al. Rosetti, în cazul românei, în cunoscuta sa definiție genealogică a limbii române: „Limba română este limba latină vorbită în mod neîntrerupt în partea orientală a Imperiului Roman, cuprinzând provinciile dunărene romanizate (Dacia, Pannonia de sud, Dardania, Moesia Superioară și Inferioară), din momentul pătrunderii limbii latine în aceste provincii și până în zilele noastre”¹.

Poziția solidă a elementului lexical latin în structura limbii române poate fi relevată prin analiza vocabularului celor patru dialecte istorice românești, demers ce permite constatarea unui număr însemnat de asemănări și identități, ce motivează, printre altele, apartenența acestor varietăți diatopice la aceeași limbă și reliefează unitatea limbii române,

---

¹ Al. Rosetti, *Istoria limbii române. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*, [București], EȘE, 1986, p. 75.

alături de o serie de diferențe ce individualizează aceste dialecte divergente ale românei.

Caracterul divergent al dialectelor istorice sud-dunărene ale limbii române face ca acestea să se diferențieze încontinuu sub influența unui mediu lingvistic aloglot, lipsite fiind de contactul cu românitatea. În asemenea condiții, fondul lexical moștenit din latină pare a fi concurat de fondul de cuvinte împrumutate de la populațiile cu care românii sud-dunăreni au intrat sau intră în contact.

Restrângând problema la lexicul dialectului istroromân, constatăm prezența unui număr extrem de mare de termeni de altă origine decât latină în structura sa lexicală (slavă veche, croată, slovenă, italiană și germană). În ciuda situației nefavorabile în care se află acest idiom, istroromâna reușește și în prezent să-și mențină „înfățișarea” românească și romanică prin elementul latin din lexicul său, dar și prin cel reflectat de structura sa gramaticală.

Ținând cont de direcția de evoluție a acestui dialect din cauza presiunii puternice exercitate asupra sa, în prezent, în special de limba croată, considerăm utilă realizarea unei analize a elementului de origine latină din lexicul dialectului istroromân. Astfel, pentru a putea evidenția situația actuală a stratului lexical moștenit în structura lingvistică a acestui dialect și pentru a o compara – într-o anumită măsură – cu situația aceluiași fond lexical din celelalte dialecte românești este necesară și esențială stabilirea exactă a termenilor care îl compun. În acest sens, avem la îndemână – ca instrumente de lucru – sursele lexicografice existente în bibliografia de specialitate pentru istroromână, care conțin și informații referitoare la etimologia termenilor înregistrați (vocabulare, glosare, dicționare și studii referitoare la lexicul istroromânei), pe cele care se ocupă de lexicul limbii române în general, dar care oferă și formele dialectale sud-dunărene, uneori chiar și surse care nu înregistrează variante lexicale dialectale, ci doar cuvântul din româna literară, la acestea adăugându-se dicționarele celorlalte două dialecte române sud-dunărene (aromâna și meglenoromâna). Sursele lexicografice în care nu este înregistrat termenul istroromân, dar în care se oferă etimonul termenului din română (dacoromână), aromână sau meglenoromână sunt utilizate cu rezervă și doar în cazurile în care informația etimologică este insuficientă, săracă sau lipsește în lucrările ce se ocupă de lexicul istroromânei și cu condiția ca termenul istroromân să corespundă formal și semantic reflexului dacoromân, aromân sau meglenoromân al cuvântului latinesc.

Delimitarea inventarului de termeni istroromâni moșteniți din latină este un demers ce întâmpină dificultăți, întrucât în lucrările care se ocupă de lexicul istroromânei în special și de lexicul limbii române în general nu găsim întotdeauna unitate de păreri în ceea ce privește soluția etimologică

propusă. Această situație nu reprezintă doar un caz particular, limitat la lexicul istroromânei, ci se regăsește în vocabularul oricărui idiom în momentul în care se urmărește originea elementelor din care este compus. Soluțiile etimologice variate, propuse aceluiași cuvânt, sunt o consecință a imposibilității de a restabili cu certitudine legătura dintre o formă lingvistică prezentă și elementul ce se află la originea acestei forme. De exemplu, pentru cuvintele considerate a fi moștenite din latină problemele etimologice apar, în unele cazuri, din cauza faptului că forma propusă ca etimon nu este atestată sau apare sporadic în izvoarele de cunoaștere a limbii latine populare, în alte cazuri din cauza absenței unei concordanțe la nivel formal și/sau semantic între termenul considerat a fi moștenit și etimonul propus. Alteori, dificultatea stabilirii unei etimologii corecte este generată de coincidența formală și/sau semantică dintre etimonul latin propus și un cuvânt existent în limbile vecine din care ar fi putut fi împrumutat.

Oferirea unei soluții etimologice corecte este condiționată de respectarea câtorva criterii esențiale pentru orice analiză etimologică (criteriul fonetic și cel semantic), la care se adaugă o serie de criterii auxiliare, ce își dovedesc funcționalitatea și aplicabilitatea de la caz la caz (criteriul geografic, funcțional, semantic-onomasiologic, istorico-social, al vechimii și cel al comparației cu limbile înrudite)². M. Sala precizează că atunci când cele două criterii fundamentale (concordanța fonetică și concordanța semantică) nu sunt suficiente pentru clarificarea originii unui cuvânt trebuie să facem „istoria” acestuia prin studierea sa pe trei axe: diacronică, diatopică, diastratică³ (aici își dovedesc eficiența criteriile auxiliare). Un alt aspect metodologic esențial relevat de academicianul M. Sala pentru cercetarea etimologică îl reprezintă principiul explicației interne, conform căruia „înainte de a căuta explicarea unui cuvânt românesc prin împrumut, trebuie epuizate posibilitățile de a explica cuvântul respectiv prin latină, care este continuată de limba română, sau prin mijloace interne ale limbii române (derivare, compunere). Se poate renunța la explicarea prin latină sau română numai atunci când ea prezintă dificultăți formale, semantice sau de altă natură, iar explicarea prin împrumut corespunde tuturor criteriilor folosite”⁴.

Parcurgerea surselor lexicografice care oferă informații etimologice referitoare la cuvintele istroromâne permite delimitarea a două aspecte relevante pentru fondul lexical moștenit din latină: pe de o parte, se constată existența unui număr însemnat de cuvinte pentru care avem

² Vezi M. Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1999, p. 23-34.

³ Idem, *ibidem*, p. 20-21.

⁴ Idem, *ibidem*, p. 112.

unanimitate de păreri din partea specialiștilor în ceea ce privește originea latină și, mai ales, în ceea ce privește etimonul latinesc care stă la baza formei istroromâne (sau a formei din limba română în general), iar, pe de altă parte, se delimitează un fond de cuvinte pentru care au fost propuse în lucrările lexicografice mai multe soluții etimologice, dintre care cel puțin una trimite spre un etimon latinesc.

Analiza detaliată a materialului lexical istroromân pentru care în lucrările cu caracter lexicografic (sau în alte studii) s-a oferit, în mod pertinent sau mai puțin pertinent, soluția originii latine (ca opțiune generală sau ca una dintre ipotezele etimologice existente)⁵ permite gruparea termenilor istroromâni în câteva categorii, în funcție de etimologiile propuse. În acest sens, vom adapta la situația particulară a lexicului istroromân categoriile propuse de I. Coteanu și M. Sala, în lucrarea *Etimologia și limba română*, ulterior de M. Sala, în lucrarea *Introducere în etimologia limbii române*, pentru gruparea cuvintelor moștenite sau posibil moștenite, dar al căror etimon nu este general acceptat, și vom distinge următoarele cinci categorii⁶ de cuvinte istroromâne:

- cuvinte istroromâne sigur moștenite pentru care toate sursele lexicografice propun același etimon latin;
- cuvinte istroromâne pentru care sursele lexicografice propun două sau mai multe etimoane latinești;
- cuvinte istroromâne pentru care sursele lexicografice propun soluția moștenirii din latină și cea a formării interne (prin derivare, compunere sau schimbarea valorii gramaticale);
- cuvinte istroromâne pentru care unele surse lexicografice propun un etimon latin, iar altele diverse etimologii nelatinești;
- cuvinte istroromâne pentru care în diverse surse lexicografice s-a propus fie soluția moștenirii din latină, fie cea a formării interne sau soluția împrumutului din diverse limbi.

Cu excepția primei categorii de cuvinte, în care soluția etimologică propusă este unitară și permite considerarea termenilor istroromâni ca fiind sigur moșteniți din latină, toate celelalte grupează cuvinte care impun clarificări etimologice (prin analiza fiecărui etimon la care au fost raportate

---

⁵ Cf. Mariana Bara, *Lexicul latin moștenit în aromână – din perspectivă romanică*, (teză de doctorat, București 1999), pentru un demers de analiză similar celui propus de noi pentru lexicul moștenit din dialectul istroromân.

⁶ Vezi I. Coteanu, M. Sala, *Etimologia și limba română. Principii – probleme*, București, EA, 1987, p. 59 și M. Sala, *Introducere*, p. 116; cf. și M. Sala, *Le lexique latin hérité en roumain*, în *Actes de XXe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*, Tome II, Section III – *La fragmentation linguistique de la Roumanie*, Université de Zürich (6-11 avril 1992), publiés par Gerold Hilty en collaboration avec les présidents de sections, Zürich, 1992, p. 563-564 *passim*.

lexemele istroromâne). Verificarea pertinentei diverselor opțiuni etimologice permite completarea inventarului cuvintelor de origine latină cu acei termeni pentru care se susține, cu argumente solide – de natură lingvistică și/sau extralingvistică – ipoteza descendenței latinești.

Consultând sursele lexicografice care oferă și informații de natură etimologică cu privire la cuvintele istroromâne, am identificat un număr de 689 de termeni ce au fost repartizați în cele cinci categorii de cuvinte delimitate în funcție de natura soluției etimologice propuse. Pentru a sublinia importanța acestui demers de cercetare a fondului lexical istroromân și pentru a ilustra maniera de studiere a corpusului lexical delimitat, vom realiza o prezentare a fiecărei categorii, oferind și câteva exemple de cuvinte istroromâne reprezentative pentru aceste clase de termeni.

a) Categoria *cuvintelor istroromâne sigur moștenite pentru care toate sursele lexicografice propun același etimon latin* cuprinde, potrivit cercetărilor noastre, 533 de elemente a căror etimologie nu este disputată de cercetători, în toate sursele lexicografice fiind propus același etimon latin pentru termenii istroromâni. Inventarul final al termenilor istroromâni moșteniți din latină va cuprinde, în primul rând, acest corpus însemnat de cuvinte, la care se va adăuga o parte din cuvintele istroromâne grupate în celelalte categorii delimitate și care în urma unei analize atente vor fi considerate drept continuatoare ale unor cuvinte latinești.

Pentru a ilustra conținutul acestei clase de cuvinte, organizate alfabetic, vom enumera doar cuvintele istroromâne ce au ca etimon un termen latin ce începe cu litera „a”: lat. ***abēllōna, -am** (= lat. clas. **avēllāna / abēllāna**) > ir. *alúre* s.f. „alună”; lat. **abscondēre** > ir. *(a)scúnde (se)* vb. III „a (se) ascunde”; lat. ***accaptiāre/ad-captiāre** > ir. *(a)cațâ (se)* vb. I (polisemantic); lat. **(ac)-co(o)perire** > ir. *coperi* vb. IV „a acoperi”; lat. **acia, -am** > ir. *âțe* s.f. „ață”; lat. **ăcus, -um** > ir. *âc* s.n. „ac”, la pl. și „andrele”; lat. **ad** > ir. *a* prep. „la”, „a”; lat. **ădaquāre** > ir. *(a)dapâ* vb. I „a adăpa”; lat. **addūcere** > ir. *(a)dúce* vb. III „a aduce”; lat. **ād-fōras** > ir. *(a)fâre* adv. „afară”; lat. **adjūtāre** > ir. *(a)jutâ* vb. I „a ajuta”; lat. **ad-post** > ir. *(a)póĭ* adv. „apoi”; lat. **ad-prōpē** > ir. *(a)própe* adv. „aproape”; lat. **ad-tūnce** > ir. *(a)túnč(e)/(a)túnț(e)* adv. „atunci”; lat. **adūnāre** > ir. *(a)durâ* vb. I (polisemantic); lat. **afflāre** > ir. *(a)flâ (se)* vb. I „a (se) afla, a (se) găsi”, „a căuta”; lat. **agnēlla, -am** > ir. *mlâ/mnâ* s.f. „mioară”; lat. **agnēllus, -um** > ir. *ml'e/mnel* s.m. „miel”; lat. ***albīna, -am** > ir. *albire* s.f. „albină”; lat. **albus, -a, -um** > ir. *âb* adj. „alb”, „cărunt”, „bălan”, „palid”; lat. **allium** > ir. *âl* s.m. „usturoi”, „praz”; lat. ***allēvatum** > ir. *aluât, avlât* s.n. „aluat”; lat. **alter (*altru), -tra, -trum** > ir. *ât* pron., adj. pron. „altul”; ir. *âto* pron. „altceva”, adv. „altfel”; lat. **amārus, -a, -um** > ir. *amâr* adj. „amar”; lat. **ambūlāre** > ir. *âmnâ* vb. I „a umbla, a merge,

a se duce”; lat. ***ammixtĭcāre** > ir. *mestecă (se)* vb. I (refl.) „a (se) amesteca”; lat. **ānellus, -um** > ir. *arél* s.n./s.m. „inel”; lat. **angŭstus, -a, -um** > ir. *āngŭst* adj. „îngust”; lat. **anĭma, -am** „suflu, suflet” > ir. *ĭrimeę* s.f. „inimă”; lat. **annōtĭnus** > ir. *nōtir* s.m. „noatin, miel de un an”; lat. **annōtĭna** > ir. *nōtira* s.f. „noatenă, mieluță de un an”; lat. **annus, -um** > ir. *ān* 1. s.m. „an”, 2. adv. „anul trecut”; lat. **apparāre** „a pregăti, a dispune” > ir. *(a)parā* vb. I „a apăra”; lat. **apprēndere (= apprēhēndere)** > ir. *(a)prĭnde* vb. III „a aprinde, a da foc”; lat. **āqua, -am** > ir. *āpeę* s.f. „apă”; lat. **arāre** > ir. *arā* vb. I „a ara”; lat. **arbōr, -em** > ir. *ārbur(e)* s.m. „arbore”; lat. **ardēre (= lat. clas. ardēre)** > ir. *ārde* vb. III „a arde”; lat. **argentum** > ir. *arzĭnt* s.n. „argint”; lat. **āriēs, arietis, *ārētem (= lat. clas. arietem)** > ir. *arēte* „arete, berbec lăsat de prăsilă”; lat. **ascŭltāre (= lat. clas. auscŭltāre)** > ir. *(a)scutā* vb. I „a asculta”; lat. **asĭna, -am** > ir. *āsireę* s.f. „măgăriță”; lat. **āsĭnus, -um** > ir. *āsir* s.m. „măgar”; lat. **audĭre** > ir. *avzĭ* vb. IV „a auzi, a afla”; lat. **aurum** > ir. *āur* s.m. „aur”.

b) Categoria *cuvintelor istroromâne pentru care sursele lexicografice propun două sau mai multe etimoane latinești* reunește 35 de elemente care, din punctul de vedere al originii, sunt considerate latinești, dar pentru care în lucrările lexicografice nu există un acord în ceea ce privește etimonul latin pe care îl continuă în istroromână și, în mare parte, chiar în limba română. Pentru integrarea acestor cuvinte în inventarul final al termenilor de origine latină din vocabularul istroromânei e necesară realizarea unei analize a etimologiilor propuse în lucrările lexicografice în vederea identificării soluțiilor pertinente referitoare la etimonul latin continuat în istroromână. Spre exemplificare, vom prezenta soluțiile etimologice propuse pentru două cuvinte istroromâne:

ir. *ānĉa, ānĉa, ōānĉa, uānĉa, ānĉ, āĉ* adv. „aici”

ānĉa ••• Byhan 296: *ōntsa* (atestat de N. I 20; Wgd.-Hs., II 6, 2, 4, I 251, WdR., Grt. 1204, Maiorescu 92 și 114, Wgd.-Hs., N. I 42 *infra*)⁷; CDDE 842: *āntsa*, glosat prin fr. „ici”; Popovici II 89: *ānĉa*; Popovici I 102: *ānĉ(a)*, 148: ~; Morariu, *Lu frați noștri* 25: *Io am verit che vezut-am che āncea-i foc [...]* (S), 48: *Āncea durmin!* (S), 69: *Cān ai tu pĭreę ānĉia verit, āști vridn pre sachile cĭrsti!* (Sc), 71: [...] și āncea m-a hitit neca ve spur șā renche... (Sc), 73: *Cānd a fost āncea rat, n-ā fost niș za de fome poghini.* (B), 101: *Cānd verire me cur āncea, pre cesta șcrla, neca se pinezi dignescu!* (L), 134: *Las tu cela betār vapor āncea și na-ț mai mușat vapor ce-am io.* (J); Bartoli, *Liste (apud Pușcariu SI III 99)* s.v. *aci: pār la ānĉa*

⁷ Variantele fonetice preluate de Byhan 296 din sursele lexicografice anterioare se explică din *ōts-a* cu intercalarea lui *n*, *ōntsa*, care în poziție neaccentuată a ajuns *ānsa*, *ōnsa*, apoi *ōnsa* (vezi Byhan 296).

(J); *ștepte-me ăncă* (S); *ăncă-î* (Sc); Bartoli, *Liste* (apud Pușcariu SI III 125) s.v. -oace: *ăncă-î* (S, Sc); Kovačec, *Descrierea* 154: *ăncă(a)*; TDR 578: ~ (J, N, B); Kovačec, *Rječnik* 22: ~ (sud, J), glosat prin cr. „ovdje; ovamo” și notat în *ăncă moré fi ómu* (J) = cr. „ovdje mora biti čovjek”; Sârbu-Frățilă 187: ~; Scărlătoiu 304: ~; **ănc** •• Popovici I 102: *ăncă(a)*; Morariu, *Lu frați noștri* 34: *Viro* ănci. (S), 52: *E ie vut-a cuțitu* ănci, *la pâsu de bragheși* [...] (S), 112: *Viro* ănci *e mușat spure tot.* (J); Bartoli, *Liste* (apud Pușcariu SI III 99) s.v. *aci*: *ănc săm* (C); *ramâs ănc* (L); Bartoli, *Liste* (apud Pușcariu SI III 125) s.v. -oace: *ănc săm* (C); Kovačec, *Descrierea* 154: *ăncă(a)*; TDR 578: *ăncă(a)* (J); Kovačec, *Rječnik* 22: ~ (sud, J) = cr. „ovdje; ovamo”, notat în *îé av ănc verít* (J) = cr. „on je doșao ovamo”; ■■■ ALR s.n. VI, h. 1839 (Aici) miroase a carne crudă: *ăč se ǫăw^u de dūhu de cārne priésna* (J); **ăncă** •• Maiorescu 92: *ancea*; Morariu, *Lu frați noștri* 117: *Ancia-i dracu!* (J); Scărlătoiu 305: ~, în (J) și (Sc); **ănc** •• WdR. (apud Byhan 296): ~; Maiorescu 92: *anci*; Bartoli, *Liste* (apud Pușcariu SI III 99): *îo sam ănc* (Gb); Scărlătoiu 305: ~, în (C, Gb, L); **ă(n)ța** •• Popovici I 148: *ăntă*; Morariu, *Lu frați noștri* 75: *Săpe ănta o șculê!* (B), 79: *Veț me lasă ănta durmi?* (B); Morariu, *De-ale cirebirilor* I 27: *Și m-a hitit ănta la Scrobe iuve boțele nu-s răzbite...* (S); Pușcariu SI II 200: ~; Pușcariu SI III Glosar 302: *ăntă(a)*; Coteanu, *Cum dispere o limbă* 20: *ăntă(a)*; TDR 578: *ăntă(a)* (S); **qăncă(a)** •• Bartoli, *Liste* (apud Pușcariu SI III 125): *iē-î oăncă* (B); Sârbu-Frățilă 239: *oăncă(a)*, notat în contextul *Oăncă jives.* = „Aici trăiesc.”; **qăncă** •• Maiorescu 92, 114: *oancea*; Bartoli, *Liste* (apud Pușcariu SI III 99) s.v. *aci*: *iē-î oanča* (B); **uăncă** •• Cantemir 157: ~; Sârbu-Frățilă 292: ~ (*uanč/e*), înregistrat în enunțul *Verit-ăv uăncă vedē.* = „Au venit aici să vadă.”; **uănc** •• Cantemir 157: ~; **ăncă** •• TDR 578: *ăncă(a)* (N, B); Kovačec, *Rječnik* 31: ~ (sud, J) = cr. „ovdje; ovamo”; **ăncē** •• Kovačec, *Rječnik* 31: ~ (N) = cr. „ovdje; ovamo”; **ăntă(a)** •• TDR 578: ~ (S); Kovačec, *Rječnik* 33: *ănt, ănta* (S) = cr. „ovdje; ovamo”, termen ilustrat prin contextul: *ănta lucrâț?* = cr. „șto ovdje radite?”; **ănș(a)** •• Wgd.-Hs., II 6, 2, 4, I 251 (apud Byhan 296): *qns[a, qnša; ăns(a)* •• Wgd.-Hs., II 6, 2, 4, I 251 (apud Byhan 296): *qns[a; ăns(a)* •• Wgd.-Hs.: *qns[a*, N. I 42: *qns* (apud Byhan 296); Byhan 299: *qns* (atestat de Wgd. I 252, N. II; Wgd.-Hs.: *qns[a*), probabil de la *qntș-a, qnș-a* aflate în poziție neaccentuată; **ans** •• Grt. 1204, N. I 42 (apud Byhan 296): ~; **ăč** •• Byhan 297-298: *qts* (atestat de N. I 43, Wgd.-Hs.; Sl. El., WdR., Grt. 1204; Mgl. 33: *ats*); Popovici II 89: *ăč*; Popovici I 102: *ăč*; **ăč** •• Mgl. 33 (apud Byhan 298): *ats*.

Et.: ■ 1. lat. **hăc-ce**, din **hăc** „aici” + **ce**, cu intercalarea târzie a lui **n** (Pușcariu, SI II 215; Sârbu-Frățilă 187; Scărlătoiu 304); ■ 2. lat. **ad**

***hince** (CDDE 842); ■ 3. lat. **ecc'hic** (Byhan 298 s.v. *q̄t̄s*: din *at̄si* cu schimbare de accent).

Variantele fonetice extrem de numeroase sub care apare termenul istroromân și absența unei forme similare în celelalte dialecte românești fac dificilă delimitarea certă a termenului latin pe care îl continuă. Explicația oferită de Byhan 298 se limitează la varianta fonetică *âĉ*, rezultată, potrivit aceluiași autor, din ir. *aĉi* cu trecerea accentului pe *a*- și pronunțarea labializată (*â*) a acestuia. Soluția etimologică propusă de CDDE 842 a fost combătută de Pușcariu în SI II 215, autorul precizând că lat. *ad *hince* nu poate fi acceptat drept etimon, întrucât *n* din corpul fonetic al adverbului istroromân trebuie să fie de proveniență nouă, pentru că altfel ar fi trebuit ca în loc de *ânț(a)* să se dezvolte o formă **ânța*⁸. Așadar, pentru găsirea etimonului nu trebuie să se pornească de la forme precum *ânĉa*, *ânța*, *q̄ânĉa*, *uânĉa* etc., ci de la cele scurte *âĉ/âĉ*, mai puțin utilizate sau slab atestate în vorbire, dar care trimit spre lat. *hāc* „aici” + *ce*. Corpul fonetic precar al formei istroromâne a fost întărit prin intercalarea lui *n* neetimologic și prin epiteza particulei *-a*, utilizată frecvent în dacoromână și istroromână⁹. Descendenți ai unor compuși latini cu *hac* în structura lor întâlnim și în celelalte dialecte istorice ale românei: cf. ar. *aoa* adv. „aici” < lat. *ad-hac* (vezi DDA 115, Rosetti, ILR 160, 189), ar. *aoa(țe)* adv. „aici” < lat. *ad-hac(ce)* (vezi Mihăescu 170), megl. *ua* adv. „aici” < lat. *ad-hoc* (vezi DM 310), dr. *auáce* adv. (înv.) „aici, în partea asta” < lat. **ad hācce* (vezi CDDE 116, CDER 531).

ir. (*a*)*ștérne* vb. III „a așterne, a face patul”

(a)ștérne ••• Byhan 189: *aștérne*, *așternút*, *aștérnu* în (J), la ceilalți vorbitori: *ștérne* (atestat de N. I; Maiorescu 94 *infra*), glosat prin germ. „ausbreiten, das Bett machen”, 351: *ștérne*; PEW 151: (*a*)*șternu*; CDDE 105: ~; Popovici II 88: ~, *-út*, *-u*, glosat prin germ. „ausbreiten”; Morariu, *Lu frați noștri* 26: *Cum* âț *pātu* șternuri, *șă ver durmi!* (S), 94: *Cum* ț-ai șternut *pātu*, *șă ver durmi.* (Gb); Bartoli, *Liste* (*apud* Pușcariu SI III 102-103): *așterne pātu*, *miza*, *fětina*, pe când alt informator admite doar *șterne pātu* (J); *șterne pātu*, ca formă admisă (S); *șterne*, formă aprobată de informator (B); *șterne* (C); *șternút*, formă aprobată (L); *șterna pātu* (Sc); CDER 485: (*a*)*șternu*; ILR II 295: ~; Kovačec, *Rječnik* 25: *aștérne* (J), glosat prin cr. „prostrijeti” și înregistrat în contextele *aștérne pātu* = cr. „prostrijeti postelju” și *așternút-am pātu* = cr. „prostro sam postelju”, 183: *ștérne* (B), localitate din care ni se oferă, alături de formele de indicativ prezent (*ștérnu*, *-i*, *ștérne*, *-ân*, *-âț* [sic!], *ștérnu*), și contextul ilustrativ *ștérne ali nepraví pātu za méré durmí* = cr. „prostrijeti ili napraviti krevet

⁸ Pușcariu SI II 115.

⁹ Vezi Ivănescu, ILR 344.

da se ide spavati”; **(a)șterne** ••• Maiorescu 94: *aștern, așterne, așternut* = germ. „breite aus, mache Bett”; Mihăescu 254: ~; Sârbu-Frățilă 188: *așterne*; Scărlătoiu 298: *așterne* în (J), *șterne*.

Et.: ■ 1. lat. **asternere** „a întinde (lângă)” ([Cihac I 19]; PEW 151; [DA I 1 s.v.]; CDDE 105; [DM 285 s.v. *ștern*]; Popovici II 88; CDER 485; [DDA 174-175 s.v. *așternu*]; ILR II 295; Sârbu-Frățilă 188; Scărlătoiu 298; ([Sala, *Introducere* 39]); lat. **(ad)sternere** (Mihăescu 254); ■ 2. lat. **sternere** „a întinde pe pământ, a așterne” (Tiktin, *apud* Byhan 189; PEW 151, ca o a doua soluție etimologică – vezi *supra*; [REW 8248]).

La baza termenilor românești stă compusul lat. **asternere**, dovada reprezentând-o formele din dialectele limbii române: dr. *așterne*, ar. *așternu*, megl. *ștern*¹⁰, ir. *(a)șterne*. În sprijinul acestei idei vine și opinia lui Al. Graur cu privire la forma propusă în REW 8248: „*așterne* ne vient pas de *sternere*: c’est un composé, sans doute de date latine”¹¹.

c) În categoria *cuvintelor istroromâne pentru care sursele lexicografice propun soluția moștenirii din latină sau cea a formării interne (prin derivare, compunere sau schimbarea valorii gramaticale)* regăsim 67 de termeni. Și în acest caz analiza termenului istroromân în legătură cu fiecare soluție etimologică propusă permite (în multe cazuri) clarificarea situației și alegerea celei mai motivate explicații de natură etimologică.

ir. *(a)mănât* adv. „târziu”

(a)mănât ••• Popovici II 87-88: *amănât*, formă înregistrată de autor și într-un context ilustrativ: *amănât ai verit, iuve t-ai zebovit?*; Popovici I 102, 121, 145: *amănât*; Pușcariu SI II 111: *am(ă)nât*, 232: ~, alături de ir. *câsno*; Bartoli, *Liste (apud* Pușcariu SI III 101): *ăstesera mănât* (B); Scărlătoiu 304: *amănât*; ■■■ ALIr 369 *târziu*: *amănât* (J), adverb utilizat în paralel cu *demúnt*; ••• **(a)mănât** ••• Maiorescu 92: *amēnat* la (J), în restul teritoriului *mēnat* și *mnat*, 111: *mănat*; Pușcariu SI II 200: ~; Bartoli, *Liste (apud* Pușcariu SI III 101): *amănât*, glosat prin it. „tardi”; DDA 95 s.v. *amînat*¹: *amănât*; Cantemir 157: *amănât*; **amânât** ••• Kovačec, *Descrierea* 155: ~; TDR 587: ~ (J); Kovačec, *Rječnik* 22: ~ (J), autorul notând și forma de comparativ: *mai amânât*; Sârbu-Frățilă 187: ~, autorii oferind spre ilustrare enunțurile: *Amânât a verit acâsa.* = „A venit târziu acasă.” și *Ure megu rano, ure megu mai amânât.* „Unele [autobuze] merg devreme, unele (= altele) merg mai târziu.”; **(a)manât** ••• Bartoli, *Liste (apud* Pușcariu SI III 101): *serę amanât*, glosat prin it. „ieri sera tardi” (B); *amanât* = it. „tardi” (Sc); *manât, amanât* (N); **amnât** ••• Byhan 186: *amnot*,

¹⁰ Forma din meglenoromână și, parțial, cea din istroromână reflectă o particularitate fonetică a acestor două dialecte (afereza lui *a-* neaccentuat) dezvoltată după încheierea perioadei de unitate lingvistică (adică după etapa românei comune).

¹¹ Graur, *Corrections* 114.

alături de forma cu afereza lui *a* (atestat de N. I; Maioreșcu 92, 111, 113 *infra*), autorul precizând că forma contrasă *amnât* trebuie să fi apărut înaintea dezvoltării unui *r* intervocalic dintr-un *n* original; PEW 79: *amnȚt*, glosat prin germ. „spät”; Pușcariu SI II 111: *am(ă)nât*; Bartoli, *Liste (apud Pușcariu SI III 101)*: ~ (J); **mnât** •• Byhan 186: *mnȚt* (atestat de N. I; Maioreșcu 113: *mnat*, alături de alte două variante fonetice – vezi *infra*), 279: *mnȚt*; **amnât** •• ALIr 369 *târziu*: *amnât* (S, Sc, N), în ultima localitate enumerată fiind consemnat și împrumutul croat *câsno* (n.); **amanât** •• Bartoli, *Liste (apud Pușcariu SI III 101)*: ~, alături de o altă variantă fonetică (S); *ier amanât* (Gb); ~, ca formă aprobată de informator, dar paralelă cu sinonimul *casno* (Gd); **amenât** •• ALIr 369 *târziu*: ~ (M).

Et.: ■ 1. lat. ***admināre** (Byhan 186, Popovici II 88); ■ 2. (*amāna*) – derivat verbal din ir. *amāne adv. (= *a* + *māne*) < lat. **ad-māne**, dispărut din grai ca formă verbală, singura urmă a acestuia în istroromână fiind forma participială¹² păstrată cu valoare adverbială (PEW 79; [DA I 1 s.v.]; Popovici I 145¹³; [CDER 249 s.v. *amāna*: verb format de la *m(ă)ine*, având ca punct de plecare o combinație latinească de tipul *ad mane sau de la o formă adverbială rom. *amāne]; Sârbu-Frățilă 187; Scărlătoiu 304; Teaha, *Cuvinte latinești* 277).

Raportarea termenului istroromân *amănât* la verbul lat. ***admināre**, dezvoltat probabil din lat. *minō*, *-āre* „a mâna (în special animale), a face să înainteze” (Guțu 825 s.v. *minō*) nu se susține semantic, înțelesul temporal al termenului istroromân regăsindu-se în mod cert în lat. **māne** „dimineață”. Ipoteza derivării verbului ce s-a menținut în istroromână doar ca participiu cu valoare adverbială din compusul adverbial *amāne (< lat. **ad-māne**) este mult mai probabilă decât continuarea directă a unei forme verbale latinești. Verificând situația acestui adverb în celelalte dialecte istorice românești constatăm prezența sa atât în aromână și meglenoromână, cât și în dacoromână (doar regional) și legătura sa directă, din punct de vedere formal și semantic, cu verbul din care s-a dezvoltat: ar. *amînât* și *amnât* adv. „idem” (DDA 95), cf. și vb. *amîn* „a întârzia” (DDA 94), megl. *mănât* adv. „idem” (DM 181), dr. regional *amânât* adv. „idem” (Banat) (CDDE 249 s.v. *amāna*; MDA I s.v. *amānat*²), cf. și vb. rom. *amāna* „a întârzia”, „a nu îndeplini ceva imediat, ci a lăsa pe altă dată” (vezi DA I s.v. CDDE 249, MDA I s.v.). Cu toate că ir. (*a*)*mănât* descinde indirect dintr-un element latin, termenul va fi considerat doar un formant intern al istroromânei și nu va figura în inventarul final al cuvintelor istroromâne moștenite din latină.

¹² ALIr 1606 *fructe târzii* înregistrează ir. *amănât* și cu valoare adjectivală: *amănât žir* sg. (J), *ča maĭ amănât frut* (N).

¹³ Observăm că autorul a revenit asupra soluției etimologice propuse în Popovici II 88, considerând mai motivată soluția etimologică oferită de PEW 79.

ir. *bę̃t* adj. „beat”

bę̃t ••• Byhan 193: ~ (atestat de Grt. 500, Wgd. II 10, 2; Maiorescu 94 *infra*; Iv. 6: *baę̃t*); PEW 196: ~; *Graiul nostru* 159: *Aę̃ă bę̃t mes aw ăm bърche nopta.*; Popovici II 92: ~, f. -ă; Morariu, *Lu fraę̃i noę̃tri* 33: *Din cърla lu omu bę̃t ři Domnu se dърie la o bърndę̃.* (S); Puę̃cariu SI II 232: ~, alături de împrumutul *opít* (după Glavina); Cantemir 159: ~, -ę̃ pl. *beię̃*; CDER 753: ~; Mihăescu 220: ~; Kovačec, *Descrierea* 222: ~; Kovačec, *Rječnik* 38: ~, -ę̃ (S), glosat prin cr. „pijan” și ilustrat prin *ia fóst-a bę̃te* = cr. „ona je bila pijana”; ■■■ ALR s.n. V, h. 1271 (e) cherchelit: *bę̃t*, alături de *napít* (J); **bet** ••• Pellis 1819 briaco: *bę̃t* (B); **beát** ••• Maiorescu 94: *be-at* sau *beat*, *be-ată* sau *beată*, pl. *beę̃i*, *bete*; Byhan 192: ~.

Et.: ■ 1. lat. **bĭbĭtus** ([CDDE 153]; [DA I 1 s.v.]; [REW 1080]; [DM 37 s.v. *beát*, -ă]; CDER 753; Mihăescu 220; [Sala, *De la latină* 51: „pърstrat în puę̃ine limbi romanice”]; [DEX² s.v.]; [MDA I s.v.]); lat. ***bĭbĭtus**, -a, -um (PEW 196; Popovici II 92); ■ 2. derivat din forma de infinitiv a verbului *bea*, *bę̃* (Byhan 193).

Descendenę̃a latină a termenului este certă, dovada acestui fapt fiind continuatorii romanici ai lat. *bĭbĭtus* (sp. *beodo*, port. *bę̃bado* – vezi REW 1080), dar ři formele pърstrate în trei dintre dialectele româneę̃ti: dr., megl. *beat*, ir. *bę̃t*. Raportarea directă a cuvântului istroromân la etimonul latinesc impune selectarea acestuia în inventarul de cuvinte moę̃tenite din latină.

ir. *rescarcър* vb. I „a descърca”

rescarcър ••• Popovici II 144: ~, -ърt, -scърc(u); Popovici I 106, 119: ~; Cantemir 178: ~; Sърbu-Frățilă 267: ~; **rascърcър se** (refl.) ••• I Kovačec, *Rječnik* 164: ~ (J), glosat prin cr. „istresti se, izvikati se (na koga)”, sursă ce oferă un context ilustrativ: *čę̃ t-aę̃ pre mire rascърcър?*, glosat prin cr. „řto si se na mene istresao?”.

Et.: ■ 1. lat. ***dĭscarrĭcърe**, cu înlocuirea prefixului de origine latină *des-* (< lat. *dis-*) cu unul de origine slavă *res-* (< sl. *raz-*) (Popovici II 144, Popovici I 119); ■ 2. un derivat cu prefixul *res-* de la ir. (*ân*)*cърcър* < lat. *incarricare (Sърbu-Frățilă 267).

Ambele soluę̃ii etimologice pornesc de la relevarea prezenę̃ei prefixului ir. *res-* în structura ir. *rescarcър*, fapt ce implică, în mare parte, explicarea termenului ca formant intern al istroromânei, diferenę̃ierea apърând în ceea ce priveę̃te baza latină de la care se porneę̃te: lat. *dĭscarrĭcърe sau ir. (*ân*)*cърcър* < lat. *incarricare.

Soluę̃ia raportării directe la etimonul lat. *dĭscarrĭcърe a ir. *rescarcър* (< ir. *discarcър), cu substituirea ulterioară a prefixului de origine latină *des-* (< lat. *dis-*) cu cel de origine slavă *res-* (< sl. *raz-*), este susę̃inută de prezenę̃a unor continuatori direcę̃i ai cuvântului latin în celelalte dialecte româneę̃ti: dr. *descърca*, ar. *discarc(u)*, megl. *discarc* (vezi CDDE 258,

DDA 393, CDER 2877, Mihăescu 279), de vechimea¹⁴, dar și de caracterul regulat al acestei substituții de prefixe în dialectul istroromân (cf. *resclide* „a deschide”, *rescuț* „descuț”, *rezlegă* „a dezlega” etc.). Așadar, considerăm ca posibilă integrarea ir. *rescarcă* în inventarul final al termenilor istroromâni de origine latină datorită raportării sale directe la lat. ***dīscarricāre**.

d) Clasa *cuvintelor istroromâne pentru care sursele lexicografice propun fie un etimon latin, fie etimologii nelatinești* cuprinde 48 de termeni. Și în cazul acestei categorii de termeni istroromâni analiza individuală a fiecărui etimon propus ne va duce spre alegerea celei mai pertinente soluții etimologice și, implicit, spre selectarea sau eliminarea unui lexem din inventarul final al termenilor de origine latină moșteniți în lexicul dialectului istroromân. Oferim, spre exemplificare, și pentru această categorie, două cuvinte istroromâne ce ridică probleme etimologice.

ir. *băier(e)* s.n. (s.f.) „șnur; cordon, brăcinar”

băier ••• Popovici II 91: ~, -u, pl. -e, -le, notat în *băieru de furcă* = „ața de legat caierul”, *băiere* are și înțelesul „împletitura cu care se leagă chica”; Pușcariu SI II 64 (după Bartoli): ~, în (J, S); Morariu, *Lu frați noștri* 114: *pocernenca cu roișu baier și gâbir* (J); Bartoli, *Liste (apud Pușcariu SI III 103)*: *băier*, formă însoțită de precizarea „îl poartă numai bătrânele” (J); *băieru*, cu observația autorului: „după multă răzgândire” (S); Cantemir 158: ~, -e „baier”; Sârbu-Frătilă 190: ~, -e s.n. „brăcinar, baier(ă)”, autorii oferind și un context ilustrativ: *De jos de ie obruba roișie și prenca cu cele băiere ce că catârț lârj și cu cânița se-nține.* = „Jos este marginea roșie și pe aici se încinge cu băieri și cu brăul.”; Scărlătoiu 307: ~; ■■■ ALRM s.n. III, h. 997 brăcinar (la izmene): *băieru de mūd'ânțe* (J); vezi și ALR s.n. IV, h. 1174; **băier** ••• Pușcariu SI II 63 (după Bartoli): ~; Kovačec, *Rječnik* 35: ~, -u s.m. (J), glosat prin cr. „vrpca”; **băiere** s.f. ••• Byhan 191: ~, -re, glosat prin germ. „Haarflechtband” (atestat de Maiorescu 94 *infra*); PEW 178: ~, glosat prin „Haarflechtband”; CDDE 127: ~ = fr. „ruban”; CDER 613: *baiere*; ILR II 295: ~; **băieră** ••• Maiorescu 94: *baieră*, pl. *baiere* „baieră” = germ. „Flechtband”, autorul precizând că „se zice numai de câțiva peri împlețiți spre a ține cosițele; de ex.: *pletè perili in baieră*”, atestat în Villa-Nova (N); Cihac II 545: ~ = fr. „ruban de queue”.

Et.: ■ 1. lat. **bājulus**, -um/**bājula**, -am „cel/cea care poartă o greutate, hamal” (CDDE 127; ILR II 295; [DEX² s.v.]; [MDA I s.v.]); lat. **bajulus** ([Graur, *Corrections* 89, pentru REW 886: „*baieră, baier* viennent

¹⁴ Pușcariu SI II 205: „Acest schimb pare străvechiu, căci se găsește și la megleniți și în unele cazuri și la noi (Cf. *Convorbiri literare* XLI 207). Despre existența prefixului *des-* la istroromâni avem o probă indirectă în *slegat-a* (Bartoli 2/35), care pare a se fi născut prin despărțire greșită din *deslegat-a*, analizat *de + slegat* (dacă nu cumva avem a face cu influența ital. *slegare*)”.

de lat. *bajulus*”]; [DDA 190 s.v. *báir* „baier”]; Sârbu-Frățiță 190); lat. **baiulus** ([Sala, *Aventurile* 75: „Baier «șiret, panglică, chingă» vine direct din lat. *baiulus*.”]; lat. ***baliulus**, pronunțare populară de la **baiulus** (CDER 613); lat. ***baiulum** „obiect care poartă ceva” ([DA I 1 s.v. *băiá*]; ■ 2. lat. **varius**, -a, -um = germ. „bunt, färbig”, prin substantivizarea adjectivului (PEW 178, etimologie preluată și de Popovici II 91); ■ 3. origine traco-dacă ([Russu, *Elemente* 101]; [Mihăescu 317: *baieră* = fr. „cordonnet, ganse” – admite originea traco-dacă, după I. I. Russu]; ■ 4. tc. **bâgh**, **bâghy** „lien, noeud, bande courroie” (Cihac II 545, vezi și Byhan 191, Popovici II 91, unde e preluată etimologia lui Cihac).

Existența unui termen latin, prezența unor forme romanice continuatoare ale acestui etimon (cf. it. *baggiolo* „suport, pedestal”, surs. *baila* „sfoară”, piacent. *bazzol* „pârghie” – vezi CDER 613; cf. REW 886, 888) și atestarea cuvântului în cele patru dialecte românești (ar. *báir* „baier, șir”, dr. *baieră* „sfoară, curea de transportat/legat/atârnat obiecte”, megl. *bájar* „șiret, șnur cu care femeile își leagă «tasul» sub bărbie; (rar) baier, șir cu mărgelă”, ir. *bájer(e)* „șnur, cordon”) ne permit eliminarea celor două ipoteze etimologice neromanice (originea traco-dacă și cea turcă). Dintre cele două etimoane latine propuse, cel mai motivat pare lat. *bajulus*, cu toate că a fost considerat, din punct de vedere etimologic, cu semantism convingător, dar cu fonetismul mai puțin clar (CDER 613). Evoluția sensului de la „hamal” la „chingă” „este posibilă și există și în alte dialecte romanice (în niciun dialect nu se păstrează sensul «hamal»)¹⁵, schimbarea de înțeles fiind doar aparentă¹⁶. Evoluția fonetică -iu- > -ie-, considerată mai puțin clară și relevantă de CDER 613 (unde se precizează că „dacă se admite că *i* intervocalic dă *ġ* > *ž*, rezultatul ar fi *bajur, ca *ajuna* < *aiunare sau ca it. *baggiolo*, care reprezintă prima fază a evoluției rom.”), se explică prin influența verbului (*a*) *îmbăiera* „a lega cu chingi” din lat. *imbaiulare* (derivat de la *baiulus*), devenit **imbailare*¹⁷. Argumentele invocate motivează considerarea termenului istroromân de origine latină și justifică încadrarea lui în inventarul final al cuvintelor istroromâne de origine latină.

ir. *mașúna* s.f. „strunga oilor; stână”

¹⁵ Sala, *Aventurile* 75-76.

¹⁶ Vezi CDDE 127.

¹⁷ Vezi CDDE 127 și Sala, *Aventurile* 76.

maşúna¹⁸ s.f. „loc îngrădit unde se adăposteau oile noaptea când se aflau vara la păscut în munţi”, „stână” •• Flora, *Despre stadiul* 164: ~ „strungă”, în (J); Petrovici-Neiescu 206, 213: ~ „strunga oilor şi, în general, stână”; Petrovici, *Există oare elemente* 690: *maşúna*, pl. *maşúne* „oborul, Țarcul, strunga oilor; târlă, stână”, notat de la (J) în contextul lingvistic *Oïle se tota ziia pãscu și sãra ovčãri aduru oïle ân maşuna. Maşuna-i priyradita cu lese na pol.*, iar cu sensul „stână” de la același informator care vorbea despre *strâylâta*¹⁹: *Čã-v ujãit a nošt' ovčãri la maşuna; čã l-a fost čira*; apare înregistrat în Kovačec, *Descrierea* 212: *maşuna*; TDR 583: *maşúna*; Frăţilă, PDR 248: ~.

Et.: ■ 1. lat. **mansio**, **-onem** „loc de popas” (Kovačec, *Descrierea* 212²⁰; Frăţilă, PDR 248); ■ 2. împrumut vechi direct din dalmată (***maşun-** < lat. *mansio*, *-onem*) (Petrovici, *Există oare elemente* 690: „...dintre toți continuatorii actuali ai unei forme dalmate **maşun-*, devenită în scr. *moşun(a)*, *muşun(a)* (> veđl. *musun*), numai cel istroromân l-a păstrat pe *a* neaccentuat. N-ar putea oare servi aceasta ca indiciu că ir. *maşuna* a fost împrumutat direct din dalmată?”); ■ 3. împrumut croat sau împrumut din dalmată preluat prin intermediar croat (Petrovici, *Există oare elemente* 692 nu exclude nici această ipoteză pentru care pledează următoarele fapte: a) unele elemente romanice ale graiurilor sârbocroate prezintă *a* (nu *o*) pentru *a* protonic romanic, care, după unii lingviști, s-ar putea datora unei influențe italiene recente asupra fonetismului formelor sârbocroate (deci ir. **moşuna*, împrumut croat influențat de ven. *masón*); b) posibilitatea existenței într-unul din graiurile croate cu care istroromâna se află în contact a unei forme **maşuna*).

¹⁸ Pe lângă această variantă fonetică, apare, în unele lucrări consacrate istroromânei, o formă ir. *moşune* de la (J), cu sensul „locul unde dorm oile în stână” (Puşcariu SI II 225, după Glavina V/81). Despre această formă, Puşcariu spune că ar putea fi raportată direct la dalmată, dacă nu ar exista o formă precum *moşuna* și la slavii înconjurători pe care istroromânii ar fi putut-o prelua. (vezi idem, *ibidem*). Formele preluate de la Andrei Glavina (*mosuné* și *moşună*) de către S. Puşcariu și transcrise de lingvistul clujean prin *moşune* sunt contestate și considerate incorecte (din punct de vedere fonetic și semantic), prin raportare la caracteristicile graiului istroromân de nord, de către E. Petrovici, *Există oare elemente* 691 și, în parte, chiar de Kovačec, *Descrierea* 212.

¹⁹ „Laptele puțin închegat, bătut și încălzit care constituie cina ciobanilor la stână” (vezi Petrovici, *Există oare elemente* 691).

²⁰ „Forma *maşúna*, pe care am notat-o la toate subiectele din Jeian care cunosc termenul, ne-ar da posibilitatea s-o derivăm din cea latină **mansio** «locul unde se află, rămâne ceva», iar degradarea sensului în adăpost pentru vite sau păsări are paralele în mai multe dialecte romanice (REW, s.v. **mansio**). Forma *maşúna* nu presupune cu necesitate ca termenul să fi fost împrumutat din dalmată sau din croată, cum este cazul cu forma *moşúna*, pe care o cunoștea Sextil Puşcariu...”.

Legătura termenului istroromân cu lat. *mansio*, *-onem* este certă, însă problema care se ivește este cea referitoare la descendența directă a termenului din latină (ir. *mașúna* – termen moștenit) sau la preluarea termenului fie dintr-o limbă romanică vorbită, în trecut, în teritoriile locuite de istroromâni (ir. *mașúna* – împrumut din dalmată), fie din graiurile croate (unde cuvântul e împrumut din dalmată) aflate în contact cu istroromâna (ir. *mașúna* – împrumut croat).

Rezerve asupra descendenței directe din latină manifestă și A. Kovačec: „Totuși, e greu de presupus că acest cuvânt s-a menținut direct din latină, căci nu e cunoscut în niciun alt dialect românesc, iar cazuri ca un cuvânt să fie menținut numai în istroromână, din toate cele patru dialecte, aproape nici nu există”²¹.

Vechimea termenului istroromân, apartenența sa la un câmp semantic cu un număr însemnat de cuvinte moștenite (terminologia păstorească – pierdută în mare parte ca urmare a schimbărilor sociale), existența corespondentului latin ar motiva alegerea primei soluții, prezența unei forme dalmate continuatoare a lat. *mansio* și argumentul fonetic al legăturii directe dintre termenul istroromân și cel dalmat ar pleda pentru a doua soluție, iar excepțiile de la regulile fonetice de adaptare a cuvintelor de origine dalmată în graiurile croate ar susține ipoteza împrumutului croat. Această situație face dificilă alegerea unei singure soluții, termenul istroromân neputând fi integrat în inventarul termenilor sigur moșteniți din latină.

e) În clasa *cuvintelor istroromâne pentru care în sursele lexicografice s-a propus fie soluția moștenirii din latină, fie cea a formării interne sau soluția împrumutului* am încadrat 6 cuvinte istroromâne. Oferim spre exemplificare discuția etimologică referitoare la două dintre ele.

ir. *legeră* vb. I „a legăna”

legeră ••• Kovačec, *Rječnik* 103: ~ (B), *leyeră* (J), autorul înregistrând și formele de indicativ prezent din (B): *légeru*, *-i*, *légere/légera*, *legerân*, *-ăț*, *légeru*, verb glosat prin cr. „zibati, njihati (u kolijevci)”; Sârbu-Frățilă 223: ~; ■■■ vezi și ALR I/II, h. 239 eu *leagăn* [sic!] pe copil „je berce l'enfant” și ALRM I/II, h. 325 eu *leagăn* [sic!]: *io legăru fecôru* (B); *io te voi leyerá* (J); ALR II MN [2657 bis] *legăn* (copilul) [pers. I-III], [conjunctiv, pers. III] („je berce”): *leyăru*, *leyeri*, *layera*; *neca l'ayera* (J); ALRM II, h. 202 (eu) *legăn*: *leyăru* (J); **legără** ••• CDDE 973: ~; Mării, *Note* 96: ~; **legără** ••• Popovici II 120: ~, *-ăt*, *legăru se* (refl.).

²¹ Kovačec, *Descrierea* 212.

Et.: ■ 1. lat. ***līgīnāre**, derivat din **līgāre** „a lega”²² (PEW 957; [DA II 2 II s.v.]; Dahmen-Kramer I 273: „prevale ancora l’opinione del Pușcariu che fa derivare il verbo *a legāna* da una voce latina volgare *liginare”; [Mihăescu 276]; Sârbu-Frățilă 223; [Sala, *De la latină* 53: „existent numai în română”]); lat. ***līgīnāre** ([REW 5028]; Popovici II 120; [Rosetti, ILR 109, 192]); ■ 2. lat. ***lēvīgīnāre** < **lēvis** + **agīnāre**, cu sensul de „a se mișca încet” (CDDE 973; [ILR II 301]; Mării, *Note* 96) – etimon considerat mai puțin convingător decât ***līgīnāre** (vezi CDER 4752); ■ 3. magh. **lengeni**, **lengetni**; cf. **logni**, **logatni**, **logozni** „a legăna”, **loga** „leagăn” (Cihac II 522, etimon înregistrat și de Byhan 264, CDER 4752); ■ 4. alb. **Ĥĕkúnt** „a legăna” (Miklosich, *Rumunische Untersuchungen* II 22, *apud* Philippide, *Principii* 719, unde se precizează că „cele două cuvinte n-au a face unul cu altul”; etimologie înregistrată și de Byhan 264, CDER 4752); ■ 5. derivat de la ir. *leger* (CDER 4752: soluție motivată de relația inversă pe care o delimitează autorul: verb derivat din substantiv, nu substantivul ca derivat postverbal).

Soluțiile etimologice propuse termenului discutat sunt extrem de variate, fapt motivat de originea sa nesigură: unii cercetători relevă originea latină a cuvântului, alții îl consideră împrumut (din diverse limbi cu care, de-a lungul timpului, româna a avut legături), iar alții îl consideră formație internă al limbii prin raportare la substantivul *leagăn*. Ipoteza cea mai plauzibilă este cea a descendenței latine a cuvântului (dr. *legāna*, ar. *leágān* – vezi DDA 623, megl. *leágān* – vezi DM 168, ir. *legerā*), fapt motivat de existența unor continuatori în cele patru dialecte istorice ale românei. Dintre cele două etimoane latinești propuse – ambele vulnerabile sub diverse aspecte (vezi comentariul critic din CDER 4752 referitor la evoluția semantică a verbului) – preferăm raportarea termenului discutat la lat. ***līgīnāre**, derivat din *līgāre* „a lega”. Așadar, soluția preferată justifică încadrarea cuvântului istoric în inventarul termenilor de origine latină.

ir. *mușăt* adj., adv. „frumos”

mușăt •• Byhan 285: *mușót* (atestat de Asc. 55, 56, 58, Sl. El., Maiorescu 113, Iv. 8, 9, 4, Grt. 734 *infra*; Wgd. I 248, 255, II 1, 5, 2, 5, 3, 13: *mușót* adj., adv., -*te*; N. I 26: *mușote*); Burada, *O călătorie* 187: *Baserica nostra e mușată.*; PEW 656: *mușot*; *Graiul nostru* 158: *beleța mușate*; Popovici II 128: ~, -ă; Pușcariu SI II 214: ~; Morariu, *Lu frați noștri* 10: [...] *che mergu vedę cum ai ăń rai mușăt.* (S), 37: *Ămneę chiă* cu mușăt. (S), 38: *Cum l-am ăń mușate căle pus!* (S), 61: [...] *l-a mirăt mușăt ăń pîrjun* [...] (S), 69: [...] *șă mușăt focu* [...] (Sc), mușate *limbe*, 73: [...] *și m-am mușăt zeclis ănuntru de friche.* (B), *Seliște mare-i, mușate.* (B), 83: *o cantrida*

²² Explicația semantică se găsește în faptul că anumite leagăne se leagă de o grindă din tavan pentru a le ușura balansul (vezi CDER 4752).

mușata (B), 100: [...] *jivit-a mușât* [...] (L); Morariu, *De-ale cirebirilor I* 11: *Ce n-areți mai mușâlț?* (S); Bartoli, *Liste (apud Pușcariu SI III 123)*: *mușât ănvestita* (J); *mușât* (S); Morariu, *De-ale cirebirilor II* 9: *Mămo, mămo, ma mń-e mușât...* (Gb); Cantemir 172: ~, -e, pl. *mușâlț, mușâte*; ILR II 299: ~; Frățilă, PDR 248: ~; Kovačec, *Rječnik* 122: ~, -e, *mușâlț (mușăț), mușâte* (sud), ~, -a, *mușăț, mușâte* (J) adj., glosat prin cr. „lijep, zgodan”, 122: ~ adv. = cr. „lijepo”; Sârbu-Frățilă 231: ~, -a, autorii oferind și câteva contexte ilustrative: *mușăta fete; mușăta vreme* = „fată frumoasă, vreme frumoasă”; Scărlătoiu 308: ~, -a; ■■■ ALR I/II h. 245 *fata mea e de tot frumoasă: a noastră fěta iă de tot mușuătă și búra* (J); ALR II h. 219 *mi-am durat o casă frumoasă* („je me suis fait bâtir une belle maison”): *î-ăm facút o mușăta căsa* (J); vezi și ALIr 446 *țărăncuță: mușâte fěte* (S, N), *mușăta fěta* (Sc, L, B, Șc, T, Z, M, C); ■■■ Pușcariu SI III Glosar 315: ~, -e și expresia *cu mușātu* „cu frumosul”; Coteanu, *Cum dispăre o limbă* 22: ~; Kovačec, *Rječnik* 122: ~, -e, *musâlț (musăț), musâte* (S) adj., 122: ~ adv.; ■■■ Asc. 55, 56, 58: *mușat, -ta, -tz*, Sl. El.: *mușato*, Maioreșcu 113: ~, Iv. 8, 9, 4: *mușat, -ta*, Grt. 734: *mușat, -te, -ts, -te* (apud Byhan 285); Morariu, *Lu frați noștri* 107: *E cela grof a fost bur cu jenschele, cu care li s-av mai mușate vezut.*, (J)114: *cea mușata roba betăre* (J), 125: *mușat fecioricî* (J); Bartoli, *Liste (apud Pușcariu SI III 123)*: *mai mușât* (Gd); ■■■ ALR I/II h. 245 *fata mea e de tot frumoasă: fěta mĭa eĭ de tŭót mușuătă* (B).

Et.: ■ 1. lat. ***(in)formosiat** ([DDA 719 s.v. *mușeát*]; Mihăescu 220; Sârbu-Frățilă 231: lat. ***(in)formoseatus**, printr-o formă intermediară ***(in)frumușat**; vezi și Scărlătoiu 308); lat. ***formoseatus** (Frățilă, PDR 248); ■ 2. lat. **formōsus, -a, -um** (PEW 656; ILR II 299); ■ 3. ***frumușat** ([DA s.n. VI 12, 13]; [CDER 3497: pentru ar. și megl. *mușat*]; cf. și [Jordan, *Toponimia* 521 s.v. *Mușata*]²³; [Ivănescu, ILR 247: *frumos: frumușat* scurtat în ar. *muș(e)at(u)*]; [Sala, *Introducere* 79 acceptă soluția formării interne, dar nu exclude posibilitatea originii latine a termenului]; derivat din *frumos* ([DM 199 s.v. *mușât* la Țârnareca „frumos”]); ■ 4. termen autohton ([Russu, *Elemente* 101]; [Russu, *Etnogeneza* 363-364], vezi și Scărlătoiu 308).

Dintre cele trei categorii de soluții existente pentru originea termenului discutat (termen moștenit din latină, derivat, termen autohton) înclinăm să credem ca la baza formelor dialectale românești (dr. *mușat*, menținut doar în antroponime și toponime, ar. *mușeát, mușát, mșat*

²³ Jordan, *Toponimia* 521: „*mușat(ă)*, hipocoristic (ivit în vorbirea copiilor sau cu copiii) de la un mai vechi *(in)frumușat*, part. lui *înfrumușa*, variantă învechită a lui *înfrumușa* «a (se) face frumos». Există până astăzi în aromână și istroromână...”. Termenul există și în dr. regional, în vestul țării (vezi V. Frățilă, *Contribuții lingvistice*, Timișoara, Ed. de Vest, 1993, p. 203).

„frumos”, megl. reg. *mușăt* „frumos” – în Țârnareca, ir. *mușăt* „frumos”) este cuvântul latin **(in)formosius*, al cărui continuator românesc a fost supus unei „restructurări formale” încă din perioada românei comune, dovada acestui fapt reprezentând-o suprapunerea formală și chiar semantică dintre reflexele dialectale românești. Opțiunea noastră impune integrarea termenului istroromân în inventarul elementelor moștenite din latină.

Varietatea de opinii cu privire la originea unora dintre cuvintele istroromâne a impus ca necesară delimitarea celor cinci categorii de soluții etimologice și analiza pertinentă a fiecărui cuvânt istroromân în relație cu toate etimoanele propuse (dintre care cel puțin unul este latinesc) în vederea stabilirii inventarului de termeni de origine latină din istroromână, corpus lexical ce va oferi o imagine clară, cuprinzătoare și nefragmentată asupra acestui strat etimologic din vocabularul dialectului studiat. Inventarul termenilor de origine latină astfel delimitat va putea fi analizat din punctul de vedere al vitalității și rezistenței elementelor ce îl compun, dar și al gradului de uzură, din punctul de vedere al ariei de răspândire la nivelul celor două variante ale istroromânei sau în ceea ce privește câmpurile semantice în care se actualizează. Analiza elementelor lexicale latinești la nivel diacronic, diatopic și diastratic și raportarea constantă a acestora la situația din celelalte dialecte ale limbii române și chiar la situația din diverse limbi romanice vor permite delimitarea poziției acestui strat lexical în ansamblul vocabularului istroromân.

BIBLIOGRAFIE. SIGLE ȘI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- ALIr = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul lingvistic istroromân. Atlante lingvistico istroromano*, Pula, 2002.
- ALR I/II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, de Sever Pop, vol. II: *Familia, nașterea, botezul, copilăria, nunta, moartea*, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942.
- ALR II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea a II-a (ALR II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudiți)*. B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940.
- ALRM I/II = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I (ALRM I), vol. II: *Familia*,

- nașterea, botezul, copilăria, nunta, moartea*, de Sever Pop, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942.
- ALRM II = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea a II-a (ALRM II), vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudiți)*. B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940.
- ALR s.n. IV = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, vol. IV: A. *Școala*. B. *Armata*. C. *Conflicte, justiție*. D. *Bani, comerț*. E. *Măsuri, greutăți*. F. *Bucătărie, mâncăruri, băuturi, alimente, coloniale*. G. *Tutun*. H. *Îmbrăcăminte, încălțăminte, farduri, podoabe, lucru de mână*. I. *Culori*. J. *Spălat, călcat, igienă*, [București], EA, 1965.
- ALR s.n. V = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, vol. V: A. *Fire, caracter, sentimente*. B. *Petrecheri, distracții*. C. *Muzică*. D. *Jocuri de copii*. E. *Salutul*. F. *Varia*. G. *Nume de persoană*. H. *Superstiții*, [București], EA, 1966.
- ALR s.n. VI = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, vol. VI: A. *Substantiv*. B. *Articol*. C. *Adjectiv*. D. *Pronume*. E. *Numeral*. F. *Adverb*. G. *Prepoziție*. H. *Conjuncție*, [București], EA, 1969.
- ALRM s.n. III = *Micul atlas lingvistic român. Serie nouă*, vol III: A. *Bucătărie, mâncăruri, băuturi, alimente, coloniale*. B. *Tutun*. C. *Îmbrăcăminte, încălțăminte, farduri, podoabe, lucru de mână*. D. *Culori*. E. *Spălat, călcat, igienă*. F. *Fire, caracter, sentimente*. G. *Petrecheri, distracții*. H. *Muzică*. I. *Jocuri de copii*. J. *Salutul*. K. *Varia*. L. *Nume de persoană*. M. *Superstiții*, [București], EA, 1967.
- Bara, Mariana, *Lexicul latin moștenit în aromână – din perspectivă romanică*, (teză de doctorat), București 1999.
- Bartoli, *Liste* = Listele lui Bartoli (*apud* Pușcariu SI III, p. 97-141).
- Burada, *O călătorie* = Teodor T. Burada, *O călătorie în satele românești din Istria*, Iași, Tipografia Națională, 1896, text republicat în Teodor T. Burada, *Opere*, vol. IV *Folclor și etnografie*, București, Editura Muzicală, 1980 p. 156-225.
- Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Sechster Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”, herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175-396.
- Cantemir = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, București, EA, 1959.
- CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine. (A-Putea)*, București, Paralela 45, 2003.
- CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I.O., 2001.
- Cihac I, II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine*, vol. I *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort, 1870; vol. II *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort, 1879.

- Coteanu, *Cum dispare o limbă* = I. Coteanu, *Cum dispare o limbă (istroromâna)*, București, 1957.
- Coteanu-Sala = Ion Coteanu, Marius Sala, *Etimologia și limba română. Principii – probleme*, București, EA, 1987.
- DA I 1 = *Dicționarul limbii române*, (tomul I, partea I A-B), București, 1913.
- Dahmen-Kramer I = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istroromene di Ugo Pellis*. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 13, 1988, p. 209-281.
- DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, [București], EA, 1963.
- DEX² = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1996.
- DM = Th. Capidan, *Meglenoromâni*, vol. III *Dicționar meglenoromân*, București, [f.a.].
- EȘ(E) = Editura Științifică (și Enciclopedică).
- FD = „Fonetica și Dialectologie”, 1958 ș.u.
- Flora, *Despre stadiul* = Radu Flora, *Despre stadiul actual al istroromânei. Contribuția geografiei lingvistice la chestiunea stabilirii poziției graiurilor istroromâne față de dacoromână*, în FD, IV (1962), p. 135-167.
- Frățilă, PDR = Vasile Frățilă, *Probleme de dialectologie română*, Timișoara, TUT, 1987.
- Frățilă, Vasile, *Contribuții lingvistice*, Timișoara, Ed. de Vest, 1993.
- Glavina V = Texte din Jeišni trimise de A. Glavina lui A. Viciu, în 1904 (*apud* Pușcariu SI III, p. 211-235).
- Graiul nostru* = *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români*, publicate de I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranția, vol. II, București, 1908, (p. 157-160).
- Graur, *Corrections* = Al. Graur, *Corrections roumaines au REW*, în „Bulletin linguistique”, V (1937), p. 80-124.
- Guțu = Gheorghe Guțu, *Dicționar latin-român*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Ed. Humanitas, 2003.
- ILR II = *Istoria limbii române*, vol. II, (redactor responsabil Ion Coteanu), București, EA, 1969.
- Iordan, *Toponimia* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, EA, 1963.
- Ivănescu, ILR = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, ed. a II-a, Iași, Ed. Junimea, 2000.
- Kovačec, *Descrierea* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, EA, 1971.
- Kovačec, *Rječnik* = August Kovačec, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.
- Maiorescu = Ioan Maiorescu, *Itinerar în Istria și Vocabular istriano-român*, ediția a II-a publicată de Titu Maiorescu, București, Editura Librăriei Socec, 1900.
- Mării, *Note* = I. Mării, *Note lexicologice și etimologice*, în CL, XVI (1971), nr. 1, p. 87-97.

- MDA I-IV = *Micul dicționar academic*, vol. I Literele A-C, vol. II Literele D-H, vol. III Literele I-Pr, vol. IV Literele Pr.-Z, București, Ed. Univers Enciclopedic, 2001-2003.
- Mihăescu = H. Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, București, EAR, 1993.
- Morariu, *De-ale cirebirilor I* = Leca Morariu, *De-ale cirebirilor, I Texte din Sushevița*, (extras din „Codrul Cosminului”, VI (1929), Buletinul Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1929.
- Morariu, *De-ale cirebirilor II* = Leca Morariu, *De-ale cirebirilor, II Texte din Bârdo, Sucodru și Grobnic*, (extras din „Codrul Cosminului”, VII (1930), Buletinul Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1932.
- Morariu, *Lu frați noștri* = Leca Morariu, *Lu frați noștri. Libru lu rumeri din Istria. Cartea românilor din Istria. Il libro degli rumeni Istriani*, Suceava, Editura Revistei „Făt-Frumos”, 1928.
- Pellis = răspunsurile înregistrate de U. Pellis în localitățile istoromâne anchetate pentru *Atlasul lingvistic italian* și publicate de Dahmen-Kramer = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis*. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 13, 1988, p. 209-281; Parte seconda: Questioni 1513- 3338, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 16, 1991, p. 107-137.
- Petrovici, *Există oare elemente* = E. Petrovici, *Există oare elemente romanice dalmate în lexicul istoromân?*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, EA, 1965, p. 689-692.
- Petrovici-Neiescu = E. Petrovici, P. Neiescu, *Persistența insulelor lingvistice. Constatări făcute cu prilejul unor noi anchete dialectale la istoromâni, meglenoromâni și aromâni*, în CL, IX (1964), nr. 2, p. 187-214.
- PEW = Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, 1905.
- Philippide, *Principii* = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române*, vol. I, *Principii de istoria limbii*, Iași, Tipografia Națională, 1894.
- Popovici I-II = Iosif Popovici, *Dialectele române (Rumaenische Dialekte)*, IX *Dialectele române din Istria, I (Referințele sociale și gramatica)*, Halle a. d. S., Editura Autorului, 1914; II (*Texte și glosar*), Halle a. d. Saale, Editura Autorului, 1909.
- Pușcariu SI I-III = Sextil Pușcariu, *Studii istoromâne*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, I. *Texte*, în „Analele Academiei Române”. Seria a II-a: Memoriile Secțiunii Literare, XXVIII (1905-1906), București, 1906, p. 117-182; II. *Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istoromân*, București, 1926; III. *Bibliografie critică – Listele lui Bartoli – Texte inedite – Note – Glosar*, București, Cultura Națională, 1929.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, ed. a VI-a, Carl Winter – Universitätsverlag, 1992.

- Rosetti, ILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române. De la origini până în secolul al XVII-lea*, ediția a doua revăzută și adăugită, București, EȘE, 1978.
- Russu, *Elemente* = I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, București, EA, 1970.
- Russu, *Etnogeneza* = I. I. Russu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton tracodac și componenta latino-romană*, București, EȘE, 1981.
- Sala, *Aventurile* = Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte românești*, București, Ed. Univers Enciclopedic, 2005.
- Sala, *De la latină* = Marius Sala, *De la latină la română*, ed. a II-a revăzută, București, Ed. Univers Enciclopedic, 2006.
- Sala, *Introducere* = Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1999.
- Sala, Marius, *Le lexique latin hérité en roumain*, în *Actes de XXe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*, Tome II, Section III – *La fragmentation linguistique de la Romania*, Université de Zürich (6-11 avril 1992), publiés par Gerold Hilty en collaboration avec les présidents de sections, Zürich, 1992, p. 561- 567.
- Sârbu-Frățiță = Richard Sârbu, Vasile Frățiță, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998.
- Scărlătoiu = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii și istroromâna. Relații lingvistice cu slavii de sud: cuvinte de origine veche slavă*, București, Editura Staff, 1998.
- TDR = *Tratat de dialectologie românească* (coordonator V. Rusu), Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 1984.
- Teaha, *Cuvinte latinești* = Teofil Teaha, *Cuvinte latinești moștenite în graiurile românești actuale*, București, EAR, 2005.
- TUT = Tipografia Universității din Timișoara.

**QUELQUES REMARQUES SUR LES MODALITÉS DE DÉLIMITATION
DE L'INVENTAIRE DES MOTS D'ORIGINE LATINE DANS LE
LEXIQUE DE L'ISTROROMAIN
(Résumé)**

Notre étude se propose de traiter le problème de la délimitation de l'inventaire des mots d'origine latine dans le lexique du dialecte istroroumain. Les mots istroroumains ont été groupés en cinq catégories, en fonction des solutions étymologiques proposées dans les études lexicographiques. L'application des critères spécifiques à la recherche étymologique (illustrés par les exemples offerts) permet de sélectionner les mots d'origine latine des cinq catégories fixées afin de délimiter l'inventaire général des mots istroroumains hérités du latin.